

Det kongelige barne-, likestillings-
og inkluderingsdepartement
Postboks 8036 Dep
0030 Oslo

Oslo, 15.11.2010
Vår ref: 978/3900/10 TBP

Høringsuttalelse til "Forslag til revidert forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjon (rettighetsforskriften)"

Høringsbrevet av 17.8.10 viser til at barn som plasseres på barnevernsinstitusjon både har større og mer omfattende atferdsproblemer og rusproblemer enn tidligere. I tillegg medfører den samfunnsmessige utviklingen nye utfordringer, blant annet i form av nye elektroniske kommunikasjonsmidler. I høringsnotatet er det vist til negative konsekvenser for ungdommene som følge av manglende kontroll og grensesetting. Det vises til stort antall rømminger og det vises til økt bruk av tvang.

Psykologforeningen er enig med departementet i at adgangen til bruk av tvang ikke i særlig grad bør utvides, men at det er et stort behov for å tydeliggjøre den adgangen som allerede følger av gjeldende rett. Samtidig rapporterer psykologer som arbeider i feltet, at det er situasjoner hvor det er ønskelig å kunne benytte mer tvang. Fordi den negative utviklingen hva gjelder atferdsproblemer, rusproblemer og økning av antall rømminger også gjelder omsorgsplasserte barn og barn plassert som hjelpetiltak, er bruk av tvang i forhold til denne gruppen i en særstilling. Revisjonen ses som et uttrykk for at lovverket tillempes til det som er dagens situasjon/dagens praktisering av lovverket. Hovedretningen i revisjonen vurderes å være mer tvang på §§ 4-4,5 og 4-12.

Ved siden av forhold som gjelder omsorgsplasserte barn og barn plassert som hjelpetiltak vil psykologforening i sitt hørings svar særlig understreke departementets fokus på opplæring. Det kreves høy faglig og etisk kompetanse når tvangsbruk skal begrunnes, dokumenteres og evalueres. Psykologforeningen vil her også vise til fylkesmennenes betraktning i forhold til at det finnes tilfeller hvor tvang kan ha vært legitimt, men at begrunnelsen og dokumentasjonen for dette er fraværende. Når det åpnes opp for urinprøvetaking, regulering av bruk av mobiltelefon og andre inngripende tiltak også overfor de som er omsorgsplassert og plassert som hjelpetiltak, mener Norsk Psykologforening at det er ytterligere nødvendig å styrke ansattes beslutningskompetanse. Herunder kommer også god

dokumentasjon, vurdering av effekten og planlegging av alternative forebyggende tiltak. Departementet er redd for en byråkratisering av omsorgsoppgaven dersom det her skal fattes vedtak og føres protokoll. Psykologforeningen mener imidlertid at det er en hårfin grense mellom hva som er naturlig voksenkontroll og grensesetting, og når det kan oppfattes som tvangsbruk. Vi mener derfor at all slik inngripen må dokumenteres, og være gjenstand for innsyn ved tilsyn. Ikke nødvendigvis som vedtak men gjerne som del av handlingsplanen. Poenget må være at det må være minst like strenge krav til åpenhet og innsyn, som ved atferdsparagrafene. Dersom tilsynet oppdager svikt (uavhengig av paragraf) i begrunnelse, dokumentasjon og evaluering, må tilsynet kunne pålegge institusjonen veiledning og følge dette opp. Enhver form for fysisk tvang, inklusive holding, er bruk av makt, og må protokollføres. Psykologforeningen mener at det er viktig at dette blir akseptert i institusjonene og at det avtabuseres; i barneverninstitusjoner er bruk av tvang noen ganger en nødvendig del av god behandling og det skal også derfor synliggjøres.

Det er spesielt positivt i et utviklingspsykologisk perspektiv at forslaget vektlegger viktigheten av at det legges til rette for god omsorg og trygge grenser for alle barn på institusjon, uavhengig av paragraf. I dette ligger også utøvelse av den autoritet/voksenrollen som tar utgangspunkt i god og forsvarlig foreldreomsorg.

Det er også positivt at det åpnes opp for å kunne begrense bevegelsesfrihet innenfor institusjonene ved behov, og husregler som introduseres ved ankomst skal bidra til å sikre at trivsel og trygghet for alle blir ivaretatt. Det å lære å ta hensyn til andre, er viktig i all oppdragelse. Det er også bra at styrking av adgang til individuell vurdering ligger i forslaget.

Adgang til å be om samtykke til å foreta urinprøver ved omsorgsplassering og ved hjelpetiltak (§ 4-4,5) vurderes positivt fordi urinprøvetaking, som departementet selv påpeker, kan bidra til å forebygge utvikling av et rusproblem. Psykologforeningen vil også her påpeke at det er et stort etisk og faglig ansvar for institusjonen å be en ungdom om en slik tillatelse. Det å få et slikt spørsmål kan oppleves som krenkende. Så også her vil opplæring og veiledning være helt vesentlig.

Vi vil i det videre kommenter noen av punktene spesielt.

3.1.1 Forskriftens formål

Vi er enige i at det er hensiktsmessig å ta inn en formålsbestemmelse i forskriften. Vi foreslår at det i teksten tas inn at "godt foreldreskap" skal være referanse for personalets behandling av barna. I det ligger at barnets modenhet, alder, hensikten med plasseringen, er utgangspunkt for hvordan de som har omsorgen, skal behandle barnet. Psykologforeningen mener at dette punktet bidrar til å tydeliggjøre nettopp den adgangen som følger av gjeldende rett, at forsvarlig omsorg også innebærer at voksne bestemmer, setter grenser og utøver kontroll.

3.1.2 Forskriftens virkeområde

Psykologforeningen ser det som vesentlig at forskriften gjelder for alle barn og unge som er i behov av en institusjonsplassering. Ungdom som er idømt fengselsstraff er nevnt, her vil kriminalomsorgen gi vilkår som er tilpasset rettighetsforskriftene, men som også ivaretar betingelser for soning. En annen særlig utsatt gruppe er barn/unge som kan være ofre for menneskehandel. Selv om det på dette området arbeides med en ny bestemmelse i Barnevernloven, må gruppen på samme måte som domfelte barn, ikke utelates hva gjelder rettighetsforskriften.

3.1.3 Medisinsk tilsyn og behandling, oppbevaring av økonomiske midler og innsyn i opplysninger

Psykologforeningen mener at bestemmelser om innsyn i opplysninger er en vesentlig rettighet, som direkte griper inn i plasseringens hensikt og forløp. Fra et psykologfaglig synspunkt er det grunn til å understreke viktigheten av en god samarbeidsallianse, som blant annet er basert på en tydelighet om mål for plasseringen, hva som skal skje i løpet av oppholdet og hva som skal skje etterpå. Norsk Psykologforening mener at det kan være nødvendig å tydeliggjøre ytterligere denne siden, når det gjelder innsyn i opplysninger, til å understreke plikt for barnevernet og institusjonsansatte til å informere om opplysninger, og sikre seg at informasjonen er forstått vurdert ut i fra barnets modenhet og alder.

3.2 Vern om personlig integritet

3.2.1 Innledningsvis om vern om personlig integritet

Som vist til i innledningen mener Psykologforeningen at departementet har gjort en god jobb i forhold til å tydeliggjøre institusjonens foreldreansvar, og at det er et slikt ansvar som skal danne grunnlag for hva som er å anse som nødvendige grenser.

Vi vil her vise til notatets ref. fra NOU 2008: Barn og straff og særlig vise til utvalget poengtering av at bruk av tvang i mange tilfeller kan unngås ved at barnevernet har nok ressurser i form av tilstrekkelig og kompetent personale.

Grenser skal være gjennomtenkte fra omsorgsperson/personal, begrunnet ut fra barnets modenhet og alder, informasjon til beboer skal sikre forutsigbarhet og dokumentasjon sikrer åpenhet og innsyn. I en slik situasjon trenger personalet kompetanse hvor en vurdering av ulike konsekvenser er del av beslutningsgrunnlaget, og hvor en revurderer beslutningen dersom det fører til negative konsekvenser. Herunder kommer også hensynet til trivsel og trygghet for medbeboere og den vanskelige balansegangen dette kan medføre.

3.2.4 Nærmere eksempler som belyser grensdragningen mot vernet av den personlige integritet

Her beskrives flere eksempler som understreker viktigheten av trygge og gode voksne som kan benytte sin faglige kompetanse; symboler på klær, plakater m.m. er gode eksempler på områder som krever et høyt faglig og etisk refleksjonsnivå i personalgruppen. Dette er et område hvor det ofte er nødvendig med veiledning.

Dette sammen med beskrivelser av situasjoner der det kan være grunnlag for å begrense bevegelsesfriheten innad på institusjonen, er alle gode eksempler på hvordan personalet trenger kompetanse til å begrunne og reflektere over sine valg og evaluere effekten av slik inngripen.

3.2.5 Departementets forslag

Formuleringen, "formålet med plasseringen" understreker ytterligere viktigheten av at barnet er kjent med på hvilken måte personalet kan utøve sin omsorgsoppgave til beste for barnet. Psykologforeningen vil igjen understreke betydningen av at informasjon må være en aktiv handling fra institusjonens side; understreke plikten til å informere.

3.3 Bruk av fysisk makt

Psykologforeningen vil påpeke at selv om det å holde er mindre inngripende enn for eksempel isolasjon, kan dette oppleves vel så krenkende. Noen barn har vært utsatt for ulike former for overgrep og det å bli holdt kan oppleves retraumatiserende.

Mange som har vært i barneverninstitusjoner, spør som voksne: "Hvorfor stoppet dere meg ikke? Hvorfor lot dere meg få lov?" Det er grunn til å tenke at optimal behandling for noen må inkludere mer bruk av tvang. Spesielt i forhold til atferdsparagrafene kan det være grunn til å gå enda lenger enn disse retningslinjene i bruk av tvang, men det er vanskelig å gjøre når en ikke kan være trygg på kvaliteten i institusjonene. Jo mer tvang, jo høyere krav til kompetanse og faglighet i institusjonene; det forutsetter "tilstrekkelig og kompetent personale". Det er nødvendig at de som arbeider på barneverninstitusjoner får kontinuerlig veiledning, og ikke bare opplæring. Det er videre viktig å hele tiden se etter gode alternativer til tvang; følge etter, heller enn stenge dører; bruke "skjermingsturer" når den negative utviklingen eskalerer og det også er nødvendig for å skjerme medbeboere. Det kan da dreie seg om turer til fjells eller en annen bygning på institusjonen.

3.7.2. Særskilte regler for beboere plassert med hjemmel i atferdsbestemmelsene

Vi støtter departementets forslag om å utvide gruppen som det ikke kan nektes kontakt med, til å omfatte helsepersonell som er beboerens egen behandler; for eksempel psykolog

Andre innspill og vurderinger

Psykologforeningen mener at det er en svakhet når det gjelder grunnlag for plassering at vi ikke har andre holdepunkter enn den inndeling som følger av paragrafene. Vi mangler et felles klassifikasjonssystem og dokumentasjon på hvordan man best kan beskrive barn og deres behov, slik at vi forstår hva oppgaven med hvert barn er, og slik at vi kan vite at barna faktisk er rett plassert. Vi ser det slik at differensiering av klienter er helt nødvendig og at matching av målgruppe må skje i henhold til flere kriterier. Paragraf sier noe om alvorlighet og risiko for uønsket atferd. Alvorlighet og risiko har tradisjonelt også gitt begrunnelse for tvangsbruk. Psykologforeningen mener at matching også må skje i forhold til kognitive trekk og personlighetstrekk, individuelle karakteristikk, grad og type av psykiske tilleggsbelastninger/lidelse, grad av atferdsvansker, rusmiddelbruk og forhold til familie, venner og sosialt nettverk. Samlet sett taler dette for at det bør være et krav at det foreligger gode utredninger som sikrer at barnets individuelle forutsetninger er kjent ved plassering. Dette vil være en viktig forutsetning for å sikre at barn er plassert i henhold til rett paragraf og for å forebygge unødig tvangsbruk.

Det er i innledningen til høringsdokumentet vist til legalitetsprinsippet. Psykologforeningen har i dette høringsvaret søkt å understreke at det er betenkelig at det kan se ut som at det kreves mindre dokumentasjon ved bruk av tvang overfor omsorgsplasserte og de som er plassert som hjelpetiltak i henhold til barnevernlovens § 4-4,5. Mange hjelpetiltak er begrunnet i barnets negative utvikling hvor foreldrene samtykker til plassering, nettopp fordi de opplever seg maktesløse i situasjonen. Ved slik plassering blir det viktig at dersom barnet viser en negativ utvikling, nekter å følge veiledning og instruksjoner, at plasseringen kommer opp til ny vurdering. Det er grunn til å tro at alt for mange barn blir gående i uvisshet, fordi barnets atferd bare nesten når over den terskel som skal til for en atferdsplassering, samtidig som foreldrene grunnet atferdsvanker hos barnet, ikke evner å ta barnet hjem. En slik intendert kortvarig plassering ut av hjemmet, blir ofte av de mest langvarige plasseringer vi har. Atferdsplasseringer er til sammenligning tidsavgrenset.

Felles for all bruk av tvang og begrensninger i bevegelsesfrihet, er at den må baseres på en individuell og konkret vurdering i forhold til den enkelte beboer ut i fra angitte vilkår. Deretter må det fortløpende vurderes om det er behov for å opprettholde tvangsbruken og begrensningene. Psykologforeningen synes det er bra at mulighet for å sette grenser og utøve kontroll som en naturlig del av omsorgsansvaret nå blir tydeliggjort. For at dette skal

innebære en reell endring, er det viktig med utredninger som sikrer at rett barn får rett plass på rett paragraf, at behandling er tilrettelagt barnets individuelle karakteristikk og behov og at faglig og etisk opplæring og veiledning styrkes på alle nivåer.

Med vennlig hilsen
Norsk Psykologforening

Tor Levin Hofgaard
President